

Міністерство науки і освіти
України
Сумський державний
університет
Кафедра мовної підготовки
іноземних громадян

Co-funded by
the European Union

МАТЕРІАЛИ

VII Всеукраїнської науково-практичної студентської онлайн-конференції «НАУКОВА СПІЛЬНОТА СТУДЕНТІВ XXI СТОЛІТТЯ»

24-25 квітня 2024 року

Суми-2024

УДК: 81'243:37(063)(0.034)

НЗ4

Редакційна колегія:

Сидоренко Ольга Павлівна – кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету;

Біденко Лариса Валентинівна – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян Сумського
державного університету;

Левенок Інна Сергіївна – доктор філософії з педагогічних наук,
старший викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету

НЗ4 **Наукова** спільнота студентів XXI століття : матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної студентської
онлайн-конференції /упоряд. О. П. Сидоренко, Л. В.
Біденко, І. С. Левенок. – Суми : Сумський державний
університет, 2024. – 138 с.

Матеріали містять тексти доповідей учасників VII Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції «Наукова спільнота студентів XXI століття». Досліджуються проблеми впровадження інноваційних методів навчання української мови як іноземної, формування мовної особистості в новому полікультурному просторі (проблеми адаптації, діалог культур, формування поліетнічної толерантності), застосування нових технологій у процесі викладання загальноосвітніх дисциплін на підготовчому відділенні для іноземних студентів.

УДК: 81'243:37(063)(0.034)

© Колектив авторів, 2024
© Сумський державний університет, 2024

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ І КОБЗАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО

Ставлення П. Куліша до кобзарського мистецтва у різні періоди його життя і творчості не завжди було однозначним, а часом навіть й суперечливим. Цінність зібраних ним матеріалів полягає в тому, що вони містять багатий фактичний матеріал для вивчення питань, пов'язаних зі світоглядом та психологією творчості кобзарів та лірників, впливу їх на становлення і розвиток фольклору, літератури, мистецтва. П. Куліш глибоко усвідомлював виняткову роль кобзарів та лірників у духовному житті народу, у формуванні його національної свідомості. Але в процесі творчих пошуків до розв'язання проблем національного буття, письменник у своїх художніх творах нерідко давав різко негативні оцінки суспільно-політичній ролі кобзарства. Наприклад, у «Думі Пересторога» зображено кобзарів

як провідників безрозумної науки, які ведуть своїх слухачів-неуків до погибелі:

Доволі вже було руїнникам хвали
Од ваших кобзарів, що знизу закипає
А зверху піною блезенської хули
Їх пісня, мов з горшка щербатого,

збігає. [2, с. 525].

Джерело таких суперечностей в оцінці П. Кулішем народних співців-музикантів слід шукати насамперед в особливостях його світогляду. Прикметно, що активно життя і творчість кобзарів та лірників П. Куліш вивчав переважно в 50-ті роки. Це був період особливого піднесення в його народознавчих студіях, вершиною яких стали «Записки про Південну Русь». Характеризувався він не лише різнобічною збирацькою роботою, а й початком формування концепції національного буття в його творчості. Її сутність становила ідея природності розвитку суспільства на традиціях виробленої упродовж віків принципів народної психології, моралі, етики та філософії. Тож

цілком зрозумілий інтерес П. Куліша до кобзарства, героїчного епосу, народної творчості в цілому. До того ж ще у 40-х роках письменник зробив спробу укласти з українських народних дум поему-епопею «Україна» на зразок «Іліади» та «Одіссеї» Гомера. Поема йому не вдалася, та уже сама спроба поставити кобзарський епос на один рівень з кращими світовими зразками засвідчила характер поглядів П. Куліша на кобзарів як виразників національної ідеї, національної свідомості взагалі. Очевидно дослідник відчув штучність такого співставлення, яке, до того ж, суперечило ідеї природності національного розвитку українського суспільства, що й спонукало взятися до більш докладнішого вивчення життя, побуту і репертуару кобзарів та лірників.

Докладно вивчав П. Куліш й виконавську манеру народних співців. Це має винятково важливе значення для вивчення психології кобзарської творчості. Перше, що маємо тут зазначити, так це те, що виконання кобзарем того чи іншого твору позбавлене будь-якої

канонізації, будь-яких стереотипів. Саме виконання у кожному разі є новий твір, суто індивідуальною інтерпретацією його змісту, що ґрунтується на глибокому співпереживанні подій, явищ та доль героїв на засадах народної моралі та етики. Разом з тим у процесі такого виконання формується і своєрідна система кобзар (лірник) – слухач – кобзар (лірник) [3]. Своєрідність ця полягає, насамперед, у тому, що силою емоційного впливу на слухачів виконавець викликає відповідні почуття і переживання в останнього, збуджує його уяву і робить таким чином не просто слухачем, а співучасником самого процесу виконання, який сприяє цією участю творчій активності самого кобзаря чи лірника. У цьому процесі увиразнюються й «національні особливості світосприйняття героїв», виспіваних кобзарем чи лірником [4, с. 304]. «Секрети» такого впливу на слухача, на думку П. Куліша, лежать, насамперед, у природності почуттів та переживань виконавця.

О. Вертій зазначає, що важливим щодо психології творчості народних співців-музикантів є й ті спостереження П. Куліша, які «стосуються їх мислення, пам'яті та уяви» [1, с. 113]. Скажімо, Андрій Шут виконуючи той чи інший твір, не лише глибоко емоційно переживав те, про що співав, а й нерідко малював його в своїй уяві. Вчений неодноразово підкреслював те, що кобзарі та лірники вирізняються із звичайних умов сільського побуту для того, щоб розвинути здібності мислення, вносити у свідомість своїх слухачів релігійно-філософську стихію і таким чином утримувати їх моральне життя на відповідній висоті.

У збірках «Досвітки», «Дзвін», «Позичена кобза», поемах і драматичних творах, «Книзі о ділах народу українського і славного Війська козацького Запорозького» образи кобзи і кобзаря осмислюються не лише в побутовому плані, а й у тісному взаємозв'язку з явищами історичного, соціального та політичного буття України.

Зрештою, образ кобзаря у творчості П. Куліша далеко не одновимірний, тому й істотно поглиблює концепцію національного буття. Поезії «До кобзи», «До кобзи та до музи», «Покобзарщина», «Сум і розвага», «Корчемна кобза» характеризують погляди П. Куліша на кобзарство як на винятково важливий чинник духовності, формування національної самосвідомості, національного розвитку в цілому. Письменник вірить в те, що могутній дух кобзаря буде «із віку в вік стояти, Серця зцілющою водою покропляти, І рани гоїти, і сльози обтирати» [2, с. 238]. Цікаво, що навіть в одному і тому ж творі П. Куліш дає прямо протилежну оцінку кобзарям. В окремих частинах поеми «Маруся Богуславка» про них автор говорить як про «гірких п'яниць», віддаючи тим самим данину власним ідеологічним настановам та поетичній фікції. Але тут же він виводить образ молодого козацького кобзаря Левка, позбавленого попередніх ідеологічних нашарувань та суб'єктивних оцінок. Левко – лицар, герой, справжній захисник України. Тому Маруся за

роки турецької неволі не втратила глибокого і щирого почуття до нього. У драмах «Цар Наливай» та «Петро Сагайдачний» кобзарі також постають виразниками народної свідомості. Завдяки цьому образ народного співця-музиканта в поезії, прозі та драматургії П. Куліша набуває масштабних художньо-філософських узагальнень, підноситься до рівня національного ідеалу.

Найменший занепад будь-яких форм національних традицій, за твердим переконанням П. Куліша, не лише порушує, а й руйнує природний розвиток людини і суспільства, призводить їх до остаточної загибелі. Саме у такому взаємозв'язку явищ, ідейних та суспільно-політичних настанов автора й належить розуміти концепцію образу народного співця у творчості П. Куліша. На таких класичних засадах маємо відроджувати кобзарсько-лірницьку традицію й сьогодні.

Список використаних джерел

1. Вертій О. Пантелеймон Куліш і народна творчість. Статті та дослідження. Тернопіль: Підручники та посібники, 1998. 120 с.
2. Сочинения и письма П. А. Кулиша: [в 5 т.]. Киев : Изд. А. М. Кулиш, 1908– 1910. Т. 1. 1908. 547 с.
3. Набок М. Роль оповідача, творця і виконавця у сприйнятті слухачами героїв українських народних дум: пізнання зовнішнього через внутрішнє. Синергія виконавця і слухача в кобзарсько-лірницькій традиції : збірник наукових праць науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ–Харків, 6 червня 2020 р.) Харків–Київ : Видавець Олександр Савчук ; НЦНК «Музей Івана Гончара», 2020. С. 24–36.
4. Yankovska Z.O, Nabok M.M. National originality of the land image in Ukrainian folk dumas and the works by Vasyl Stefanyk: a psychological aspect. *Rusin*. 2022. Том 67. С. 304–324. DOI: 10.17223/18572685/67/17